Dr. Meta DUHOVNIK
Bojan PRAZNIK

REVIDIRANJE VREDNOTENJA PO POŠTENI VREDNOSTI

SLOVENSKI INŠTITUT za REVIZIJO

Radenci, 8. do 10. september 2004

UVOD

Tako kot računovodski izkazi niso resnični in pošteni v absolutnem smislu, ampak glede na uporabljeni okvir računovodskega poročanja, tudi poštena vrednost ni poštena v absolutnem smislu, temveč glede na to, kako jo v povezavi s posameznimi postavkami računovodskih izkazov opredeljuje okvir računovodskega poročanja.

Opredelitev poštene vrednosti posameznih postavk računovodskih izkazov je v trenutno najpomembnejšem okviru računovodskega poročanja - Mednarodnih standardih računovodskega poročanja (International Financial Reporting Standards; odslej IFRSs)[1] poenotena. Poštena vrednost je opredeljena kot ***»znesek, s katerim bi bilo mogoče zamenjati sredstvo ali poravnati obveznost med dobro obveščenima in voljnima strankama v premišljenem poslu.«*** Takšno opredelitev poštene vrednosti najdemo med opredelitvami pojmov v mednarodnih računovodskih standardih (International Accounting Standards; odslej IAS[2]) 2 – Zaloge, 16 – Nepremičnine, naprave in oprema, 17 – Najemi, 18 – Prihodki, 19 – Povračila zaposlencem, 20 – Obračunavanje državnih podpor in razkrivanje državne pomoči, 21 – Vplivi sprememb deviznih tečajev, 22 – Poslovne združitve, 32 – Finančni instrumenti – razkrivanje in predstavljanje, 36 – Oslabitev sredstev, 38 – Neopredmetena sredstva, 39 – Finančni instrumenti – pripoznavanje in merjenje, 40 – Naložbene nepremičnine in 41 – Kmetijstvo. Ugotavljanje takšne vrednosti ne bi bilo problematično na trgih s popolno konkurenco. Ker pa tovrstnih trgov praktično ni, je treba pojem poštene vrednosti obravnavati širše.

Kot poudarja priloga k mednarodnemu standardu revidiranja (odslej MSR) 545 (Revidiranje meritev in razkritij poštene vrednosti, str. 22), predpostavlja zamisel poštene vrednosti praviloma takojšnji posel, ne pa poravnavo v kakem preteklem ali prihodnjem trenutku. Torej je merjenje poštene vrednosti iskanje ocenjene cene, po kateri bi se posel opravil. Vendar pa je v večini okvirov računovodskega poročanja podlaga zamisli o merjenju poštene vrednosti predpostavka, da je podjetje delujoče podjetje brez namena ali potrebe, da bi prenehalo poslovati, bistveno zmanjšalo obseg svojega delovanja ali sprejelo posel pod neugodnimi pogoji. Zato v takšnem primeru poštena vrednost ni znesek, ki bi ga podjetje prejelo ali plačalo v izsiljenem poslu, temveč mora podjetje pri določanju poštenih vrednosti svojih sredstev in dolgov upoštevati svoj gospodarski in poslovni položaj, če je to predpisano ali dovoljeno v njegovem okviru računovodskega poročanja in če tak okvir določa, kako je treba to napraviti. Poleg tega lahko različni okviri računovodskega poročanja uporabljajo izraze kot so *za podjetje značilna vrednost*, *vrednost pri uporabi* ali podobni, ki so še vedno v okviru zamisli poštene vrednosti.

Meritve in razkritja, zasnovani na pošteni vrednosti, vedno bolj prevladujejo v okvirih računovodskega poročanja, še posebno pa v IFRS. Zato je namen tega sestavka predstavitev pripoznavanja sredstev in obveznosti z modelom poštene vrednosti in načina njihovega revidiranja.

[1] International Financial Reporting Standards, 2004.
[2] Tuja okrajšava IAS je uporabljena namesto domače (IAS) zaradi lažjega razlikovanja z okrajšavo MSR.

1. POŠTENA VREDNOST KOT RAČUNOVODSKA ZASNOVA

S 1.1.2005 bodo za pripravo računovodskih izkazov podjetij, katerih vrednostnice so uvrščene na organizirane trge, obvezno veljali IFRS. Ti uveljavljajo dva modela pripoznavanja sredstev in obveznosti v bilanci stanja:

1. model nabavne vrednosti (cost model) in
2. model poštene vrednosti (fair value model).

Model nabavne vrednosti je veljal že do sedaj in predstavlja normno rešitev. Po tem modelu so obračuni pripravljeni tako, da so sestavine računovodskih izkazov pripoznane in vključene v bilanco stanja in izkaz poslovnega izida po izvirnih vrednostih, ki se nato zmanjšujejo za pozneje nabrano amortizacijo in pozneje nabrane izgube zaradi oslabitve.

Model poštene vrednosti dopušča podjetju alternativno rešitev, to je, da obračune pripravlja tako, da se sestavine računovodskih izkazov opredelijo na osnovi prevrednotenih zneskov, ki predstavljajo poštene vrednosti na dan prevrednotovanja, ki se kasneje prav tako zmanjšujejo za pozneje nabrano amortizacijo in pozneje nabrane izgube zaradi oslabitve.

Posebni poudarek na modelu poštene vrednosti je podan v naslednjih IAS:

- IAS 16 – Opredmetena osnovna sredstva
- IAS 17 – Najemi
- IAS 36 – Oslabitev sredstev
- IAS 40 – Naložbene nepremičnine.

IAS 16 dopušča podjetju, da pri vrednotenju opredmetenih osnovnih sredstev uporablja bodisi model nabavne vrednosti, bodisi model poštene vrednosti. V ta namen mora podjetje opredmetena osnovna sredstva razvrstiti v skupine in s tem pripravljavcem računovodskih izkazov omogočiti, da pri razkrivanju podatkov zadostijo zahtevam IAS 16, ki v 73. točki za posamezno skupino opredmetenih osnovnih sredstev zahteva razkritje podlag za merjenje, uporabljenih pri ugotavljanju bruto knjigovodske vrednosti, to je, ali je bil pri ugotavljanju bruto knjigovodske vrednosti uporabljen model nabavne vrednosti, ali model poštene vrednosti. Če se pri določenem sredstvu sprejme sklep, da se uporabi model poštene vrednosti, potem je treba ta model uporabiti za celotno skupino, ki ji sredstvo pripada. Skupina sredstev naj bi po IAS 16 zajemala sredstva podobne narave in uporabe v poslovanju podjetja.

V skladu z IAS 16 je poštena vrednost običajno tržna vrednost, vendar pa to ni pravilo v vseh primerih, ampak velja le za tista sredstva, za katera obstaja delujoč trg. Po definiciji IAS 36 je aktiven trg tisti, ki zadošča naslednjim pogojem:

- trguje se z istovrstnimi predmeti;
- v vsakem času je mogoče najti voljne kupce in prodajalke;
- informacije o cenah so razpoložljive javnosti.

V primeru, da delujoč trg ne obstaja, kot je to primer pri specializiranem premoženju pa ima lahko poštena vrednost tudi značaj netržne vrednosti, dobljene s pomočjo metode zmanjšane nadomestitvene vrednosti (odslej DRC).

V praksi bo podjetje, ki bo v skladu z IAS 16 izbralo model nabavne vrednosti, svoja opredmetena osnovna sredstva izkazovalo tako, da bo kot bruto knjigovodsko vrednost

opredelilo nabavno vrednost sredstva, ki jo bo kasneje zmanjšalo za nabrano amortizacijo, občasno pa bo v skladu z IAS 36 ugotavljalo tudi, ali obstaja kakšno znamenje za slabitev sredstva. Kolikor bo ugotovilo, da takšno znamenje obstaja, bo podjetje opravilo preizkus nadomestljive vrednosti, tako da bo ugotovilo višjo od dveh vrednosti, in sicer bodisi (1) vrednost pri uporabi bodisi (2) za stroške prodaje zmanjšano pošteno vrednost. Če bo tako ugotovljena nadomestljiva vrednost nižja od knjigovodske vrednosti, bo podjetje moralo sredstvo oslabiti na nadomestljivo vrednost in izkazati izgubo zaradi oslabitve.

Podjetje, ki pa bo izbralo model poštene vrednosti, bo na določen datum ocenilo pošteno vrednost opredmetenega osnovnega sredstva in knjigovodsko vrednost prevrednotilo na tako opredeljeno pošteno vrednost. Kako pogosto bo podjetje moralo prevrednotovati sredstva, je odvisno od gibanja poštenih vrednosti posameznih opredmetenih osnovnih sredstev, ki so predmet prevrednotovanja. IAS 16 določa, da je potrebno nadaljnje prevrednotenje, kadar se poštena vrednost bistveno razlikuje od knjigovodske vrednosti. Pri nekaterih opredmetenih osnovnih sredstvih bo zaradi precejšnjega in neenakomernega spreminjanja poštene vrednosti potrebno letno prevrednotovanje, medtem ko bo pri sredstvih, kjer so spremembe poštene vrednosti nepomembne, primerno prevrednotovanje na vsakih tri do pet let.

Ob izbiri modela poštene vrednosti bo podjetje moralo poleg običajnih razkritij, ki jih zahteva IAS 16, razkriti tudi:

- datum prevrednotenja;
- ali je pri vrednotenju sodeloval neodvisen ocenjevalec vrednosti;
- metode in pomembne predpostavke, ki so bile podlaga za oceno poštene vrednosti;
- v kolikšni meri so bile poštene vrednosti sredstev določene neposredno s sklicevanjem na cene, ki jih je bilo mogoče opaziti na delujočem trgu ali pri nedavnih tržnih poslovnih dogodkih v premišljenem poslu, v kolikšni meri pa so bile poštene vrednosti ocenjene z uporabo nekaterih drugih metod ocenjevanja vrednosti;
- za vsako skupino sredstev knjigovodsko vrednost, ki bi bila pripoznana pri uporabi modela nabavne vrednosti;
- prevrednotovalni presežek oziroma primanjkljaj v določenem obdobju.

IAS 16 pa priporoča podjetjem, da tudi v primeru izbire modela nabavne vrednosti razkrijejo poštene vrednosti opredmetenih osnovnih sredstev, če so le-te znatno različne od knjigovodskih vrednosti.

Glede na zgoraj povedano bodo morala podjetja ne glede na to, kateri model bodo formalno izbrala, svoja sredstva praktično izkazovati tako po enem kot po drugem modelu.

Glede poštene vrednosti je pomemben IAS 17 v povezavi z IAS 40. V IAS 17 so najemi razvrščeni kot finančni ali poslovni najemi. Finančni najemi so tisti, pri katerih se prenesejo vse pomembne oblike tveganja in koristi, povezane z lastništvom, na stran najemnika, pri čemer lastninska pravica lahko preide na najemnika ali pa tudi ne. Kot poslovni najem pa je opredeljen vsak najem, ki ni finančni. Pri tem pa IAS 17 specifično obravnava zemljišča, tako da upošteva njihovo neomejeno dobo gospodarne uporabe in posledično ugotavlja, da če ni pričakovati, da bo ob koncu najema lastninska pravica na zemljišču prešla na najemnika, le-ta ne prevzame vseh tveganj in koristi, povezanih z lastništvom. Na tej podlagi uvršča IAS 17 najeme nepremičnin med poslovne najeme, ki jih z vidika najemnika ni bilo mogoče obravnavati kot naložbene nepremičnine, čeprav so izpolnjevali vse vsebinske karakteristike naložbenih nepremičnin. Z novelo IAS 40 je ta dilema odpravljena in se kot naložbene nepremičnine obravnavajo tudi najemi v nepremičnine, ki jih IAS 17 uvršča med poslovne najeme. To je posebej pomembno zaradi tega, ker se naložbene nepremičnine, ki so sicer v poslovnem najemu po kriterijih IAS 17, vendar izpolnjujejo kriterije naložbene nepremičnine

po IAS 40, obvezno izkazujejo le po njihovi pošteni vrednosti. Za druge naložbene nepremičnine pa velja, da jih podjetja lahko izkazujejo bodisi po modelu nabavnih vrednosti bodisi po modelu poštene vrednosti.

Za razumevanje poštene vrednosti je potrebno posebno pozornost posvetiti IAS 36. To je eden zahtevnejših računovodskih standardov, katerega uveljavljanje v praksi zahteva od podjetij dosledno upoštevanje temeljnih načel poslovnih financ, in sicer predvsem naslednjih:

- pri investiranju je potrebno upoštevati donosnost in tveganje;
- temeljno sodilo pri investicijskih odločitvah mora biti čista sedanja vrednost, ki pomeni pozitivno razliko med diskontiranim pričakovanim denarnim tokom, ki ga bo ustvarila pričakovana naložba, in investicijskim vložkom;
- upoštevati je treba temeljne probleme, povezane z načelom čiste sedanje vrednosti, in sicer (1) načrtovanje denarnega toka, (2) opredeljevanje diskontne mere in (3) predvidevanje vplivov inflacije.

Podjetja, ki upoštevajo zgoraj navedena temeljna načela poslovnih financ, imajo praktično zagotovljene vse pogoje, ki jih IAS 36 narekuje za ugotavljanje znamenj za slabitev sredstev in opredelitev nadomestljivih vrednosti, na katere je potrebno oslabiti knjigovodske vrednosti, če so višje.

Princip nadomestljive vrednosti sredstev je možno shematsko prikazati tako:

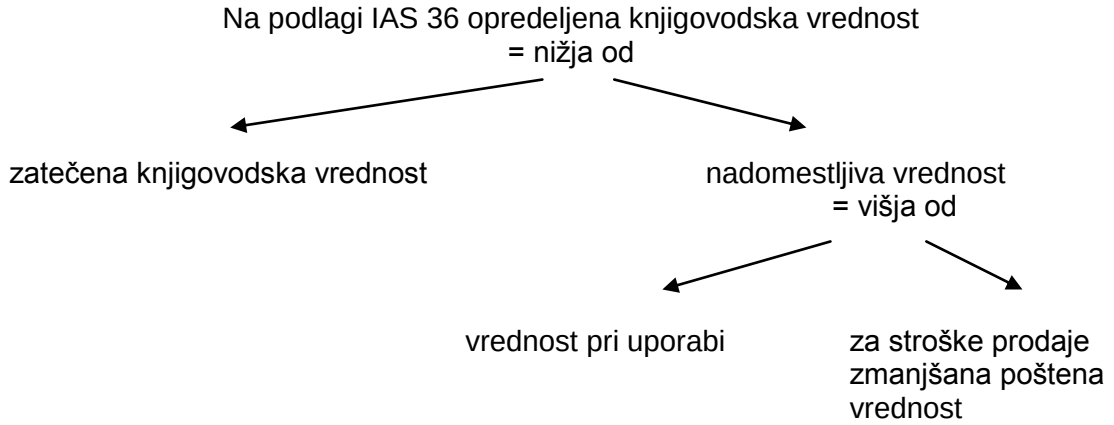

Glede na zgoraj prikazano shemo in upoštevajoč časovno neomejenost delovanja, ki pomeni, da je treba računovodske izkaze sestavljati, kot da bo podjetje nadaljevalo poslovanje v dogledni prihodnosti in kot da nima namena niti potrebe, da bi ga povsem ustavilo ali pomembno skrčilo, se morajo v podjetju najprej vprašati, ali njihove knjigovodske vrednosti sredstev opravičujejo vrednost sredstev pri uporabi. Kolikor je podjetje pri investicijskih odločitvah uresničevalo načelo čiste sedanje vrednosti, je ob vsaki nabavi sredstva že pridobilo temeljne predpostavke, ki jih potrebuje pri ugotavljanju vrednosti pri uporabi. Tako je v takšnem podjetju potrebno le spremljati realizacijo načrtovanih denarnih tokov ob nabavi takšnega sredstva in v primeru bistvenih odstopanj zaradi poslabšanih notranjih in/ali zunanjih spremenjenih pogojev gospodarjenja ugotoviti, ali obstajajo znamenja za morebitno slabitev sredstva. Uresničevanje načela čiste sedanje vrednosti z vidika računovodstva v podjetju zahteva finančno predračunavanje (kultura poslovnega načrtovanja) in pravilno razumevanje in uporabo stroška kapitala. Ker pa je v inštitutu nadomestljive vrednosti njena alternativa tudi za stroške prodaje zmanjšana poštena vrednost, mora podjetje tekoče (v časovnih intervalih, kot je bilo že zgoraj navedeno) spremljati tudi tržne vrednosti svojih sredstev.

Kot smo že ugotovili v zvezi z IAS 16, je potrebno ne glede na formalno izbiro modela tudi zaradi uveljavljanja določil IAS 36 sredstva izkazovati tudi po poštenih vrednostih.

2. POŠTENA VREDNOST Z VIDIKA STANDARDOV OCENJEVANJA VREDNOSTI

Poštena vrednost je računovodski pojem, ki ga je po vsebini največkrat, ne pa vedno mogoče istovetiti s tržno vrednostjo kot eno izmed vrst vrednosti, ki jih opredeljujejo mednarodni standardi ocenjevanja vrednosti (odslej IVS). Kadar je za določeno sredstvo v procesu ocenjevanja vrednosti za računovodsko poročanje možno ugotoviti tržno vrednost v skladu s pogoji, ki jih za tržno vrednost določajo IVS, potem je tako ocenjena tržna vrednost lahko neposredno sprejeta kot poštena vrednost. Torej bo poštena vrednost tudi tržna vrednost le tedaj, ko izpolnjuje vse kriterije tržne vrednosti, ti pa so po IVS naslednji:

- Gre za ocenjeni znesek, ki se nanaša na ceno, izraženo v denarju (običajno v lokalni valuti), plačljivo za premoženje v skladu s tržnim poslom na čisti poslovni podlagi. Tržna vrednost se meri kot najverjetnejša cena, ki jo lahko razumno dobimo na trgu na datum ocenjevanja vrednosti. To je najboljša cena, ki jo prodajalec lahko razumno doseže, in najugodnejša cena, ki jo kupec razumno dobi. Ta ocena izrecno izključuje ocenjeno ceno, ki je umetno povišana ali znižana zaradi posebnih pogojev in okoliščin, kot so neobičajno financiranje, prodaja in dogovori o povratnem najemu, posebne ocenitve in ugodnosti, ki jih podeli kdorkoli, povezan s prodajo, ali katerakoli prvina posebne vrednosti.
- Gre za premoženje, ki je predmet menjave in se nanaša na dejstvo, da je vrednost premoženja ocenjeni znesek in ne vnaprej določeni znesek ali dejanska prodajna cena. Pri tej ceni trg pričakuje, da posel izpolnjuje vse druge sestavine opredelitve tržne vrednosti, ki so dokončani na datum ocenjevanja vrednosti.
- Nanaša se na konkreten datum ocenitve vrednosti, kar pomeni, da je ocenjena tržna vrednost vezana na določen dan. Ker se trgi in razmere na njem lahko spreminjajo, je ocenjena vrednost ob drugem času lahko napačna ali neprimerna. Znesek vrednosti bo izražal dejansko stanje na trgu in okoliščine na določeni datum ocenjevanja, ki pa ni v preteklosti niti v prihodnosti.
- Gre za voljnega kupca, torej kupca, ki je motiviran, vendar ni prisiljen k nakupu. Ta kupec ni niti pretirano navdušen niti odločen, da kupi po katerikoli ceni. Kupuje v skladu s stvarnostjo sedanjega trga in s pričakovanji sedanjega trga, ki pa niso povezana z namišljenim ali hipotetičnim trgom, ki ga ne moremo prikazati ali pričakovati, da obstaja. Domnevni kupec tudi ne bi plačal višje cene, kot jo zahteva trg. Sedanji lastnik premoženja je vključen med predstavnike »trga«. Ocenjevalec vrednosti ne sme navajati neresničnih predpostavk o tržnih razmerah niti izražati domnev o ravni tržne vrednosti, ki v resnici ni dosegljiva.
- Gre za voljnega prodajalca, torej prodajalca, ki ni niti pretirano navdušen niti prisiljen prodajalec, pripravljen prodati po katerikoli ceni, niti ni pripravljen sodelovati s ceno, ki na sedanjem trgu ne velja za razumno. Voljan prodajalec je motiviran, da proda premoženje po tržnih pogojih za najvišjo ceno, ki jo lahko doseže na (prostem) trgu po ustreznem trženju. Dejanske okoliščine sedanjega lastnika premoženja niso del te ocenitve, ker je 'voljan prodajalec' hipotetični lastnik.

- Gre za posel na čisti poslovni podlagi, to je posel med strankama, ki nimata določenega ali posebnega razmerja (na primer matično podjetje in odvisne družbe ali najemodajalec in najemojemalec), ki povzroči nastanek cenovne ravni, ki ni značilna za trg ali je zvišana zaradi sestavine posebne vrednosti. Obstaja domneva, da se posel tržne vrednosti opravi med nepovezanima strankama, vsaka od njiju deluje neodvisno.
- Zagotovljeno je ustrezno trženje, kar pomeni, da bi bilo premoženje izpostavljeno trgu na najprimernejši način, ki vpliva na njegovo odprodajo po najboljši ceni, ki jo je razumno možno doseči v skladu z opredelitvijo tržne vrednosti. Obdobje izpostavljenosti se lahko spreminja v skladu s tržnimi pogoji, vendar pa mora trajati dovolj dolgo, da omogoča primernemu številu morebitnih kupcev, da izvedo za premoženje. Obdobje izpostavljenosti se konča z datumom ocenjevanja vrednosti.
- Vsake izmed strank je ravnala seznanjeno in previdno, s čimer se predpostavlja, da sta voljni kupec in voljni prodajalec primerno seznanjena o naravi in značilnostih premoženja, njegovi dejanski in morebitni uporabi in razmerah na trgu na datum ocenjevanja vrednosti. Domnevno vsaka izmed strank deluje iz lastnega zanimanja s tem znanjem in je previdna pri iskanju najboljše cene za svoj položaj v poslu. Previdnost se ocenjuje kot sklicevanje na razmere na trgu na datum ocenjevanja vrednosti, brez koristi, ki bi jih prinesla spoznanja po datumu ocenjevanja vrednosti. Za prodajalca ni nujno neprevidno, če proda premoženje na trgu s padajočimi cenami po ceni, ki je nižja od predhodnih tržnih ravni. V takih primerih, kakor velja za druge situacije nakupov in prodaje na trgih s spreminjajočimi se cenami, bo previdni kupec ali prodajalec ravnal v skladu z najboljšimi informacijami o trgu, ki so na voljo ob določenem času.
- Ni prisile, kar pomeni, da je vsaka izmed strank motivirana, da opravi posel, ni pa prisiljena ali neprimerno siljena v končanje posla.

Kadar pa tržne vrednosti, ki bi izpolnjevala zgoraj opredeljene pogoje, ni mogoče ugotoviti (bodisi da delujoči trga za to sredstvo ne obstaja bodisi da imamo opraviti s specializiranim premoženjem, ki ni predmet trgovanja), se za takšno sredstvo njegova poštena vrednost določi z uporabo nadomestka tržne vrednosti, ki ga dobimo z uporabo metode DRC.

Če je podlago za pošteno vrednost v postopku ocenjevanja vrednosti nekega sredstva (običajno specializiranega) predstavljala ocena vrednosti, dobljena s pomočjo metode DRC, potem takšne ocene ne moremo neposredno sprejeti kot pošteno vrednost (kot je to primer pri tržni vrednosti), ampak jo moramo preveriti z vidika finančne izvedljivosti z uporabo preizkusa z vrednostjo pri uporabi. Vrednosti, dobljene z metodo DRC namreč neposredno ne odražajo vidikov ekonomskega zastaranja, pač pa le vidike fizičnega in funkcionalnega zastaranja, zato lahko predstavljajo podlago za pošteno vrednost le ob izvedbi prej omenjenega preizkusa.

Poštena vrednost se v skladu z IAS uporablja v številnih okoliščinah (z enako opredelitvijo in splošnim pomenom) pri računovodenju sredstev in obveznosti, vključno z obračunavanjem najemov, pokojnin, stroškov, poslovnih kombinacij, s pripoznavanjem prihodkov in finančnimi inštrumenti kot tudi s prevrednotenji sredstev. V nadaljevanju podajam nekatere najznačilnejše vidike poštene vrednosti, kot jih opredeljujejo posamezni IAS in so pomembni za ocenjevalce, kadar ocenjujejo vrednost sredstev za računovodsko poročanje.

Poštena vrednost za naložbene nepremičnine je podrobno opredeljena v IAS 40. Glede poštene vrednosti veljajo za naložbene nepremičnine v bistvu enaka načela kot za druga negibljiva sredstva v bilanci stanja. Podjetje mora uporabiti izbrani model (model nabavne vrednosti ali model poštene vrednosti) za vse svoje naložbene nepremičnine. Sprememba z enega modela na drugega se lahko izvede samo, če je posledica spremembe ustreznejša predstavitev. IAS 40 navaja, da je zelo malo verjetno, da bi prišlo do spremembe z modela poštene vrednosti na nabavnovrednostni model. Poštena vrednost naložbenih nepremičnin

ne izraža prihodnjih naložbenih odhodkov, ki bodo izboljšali ali oplemenitili sredstvo in ne izraža povezanih prihodnjih koristi iz teh prihodnjih odhodkov. V izjemnih primerih, ko poštene vrednosti za naložbeno nepremičnino ni mogoče zanesljivo izmeriti, mora podjetje vedno meriti naložbene nepremičnine v skladu z normno rešitvijo v IAS 16 in jo uporabljati še do odprodaje nepremičnine. To bi morali posebej določiti in razkriti. Če je podjetje predhodno obravnavalo naložbene nepremičnine po pošteni vrednosti, mora tako tudi nadaljevati do odprodaje (ali dokler ni izpostavljeno veliki spremembi, kot je na primer zasedenost s strani lastnika ali ponovni razvoj), čeprav dokaza za njeno merjenje po pošteni vrednosti ni takoj na voljo. IVS opredeljujejo drevo za podporo odločanju, ki povzema, kako podjetje določa, če bo uporabilo za nepremičnine, namenjene prodaji, IAS 40, IAS 16, ali IAS 2 – Zaloge.

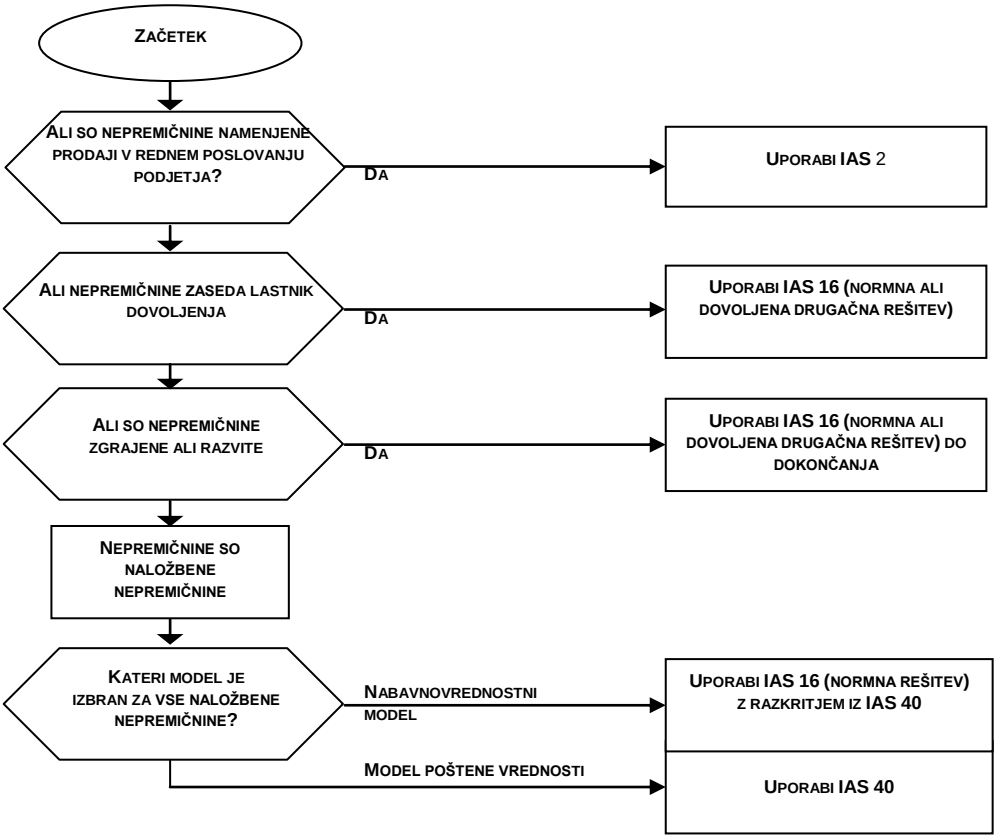

IVS prikazujejo tudi drevo za podporo odločanju, na osnovi katerega razvrstimo sredstva za namene ocenjevanja vrednosti ustrezno IAS 16 ali IAS 40.

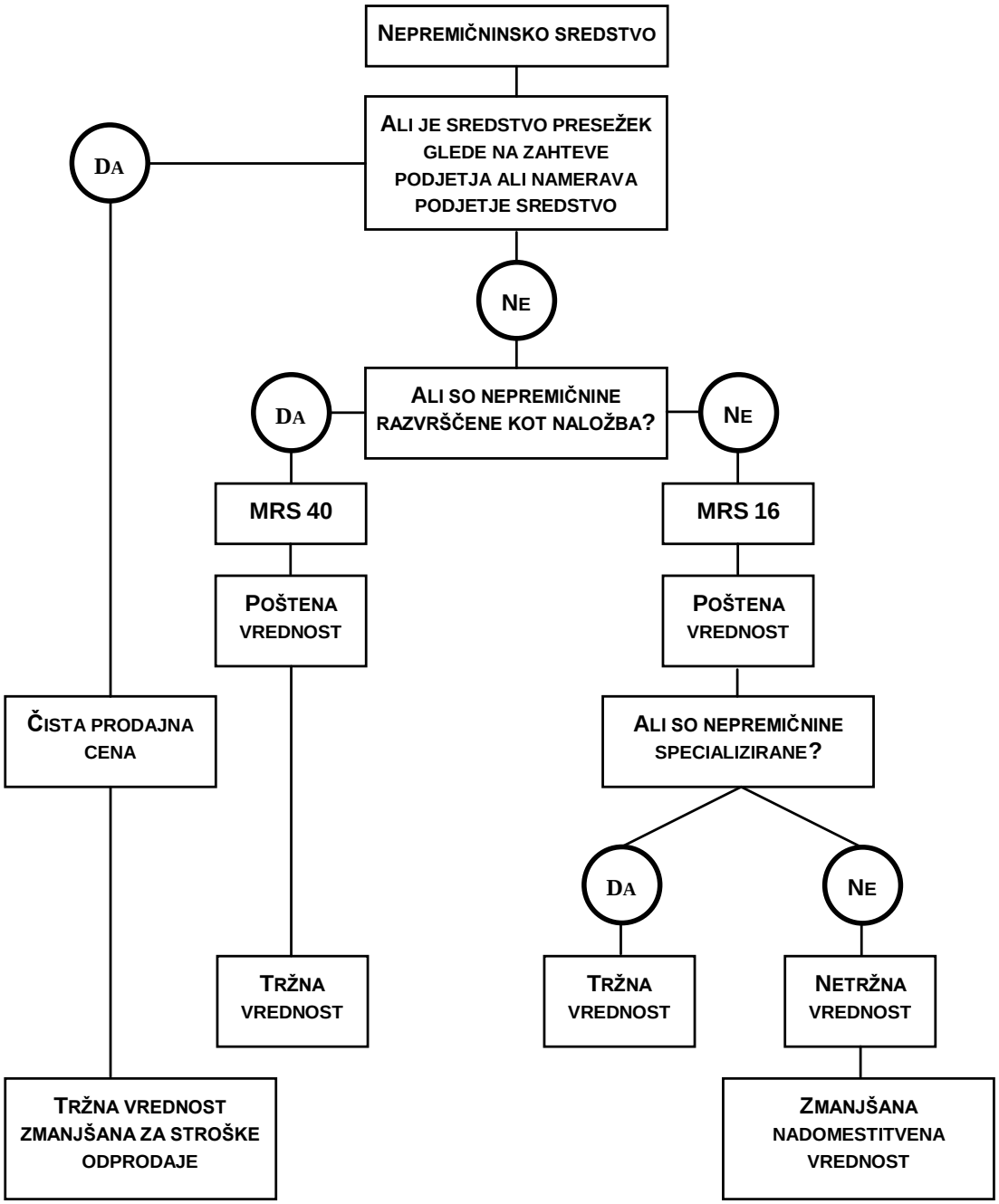

Predstavitev in razkritje poštene vednost sta za finančne instrumente opredeljena v IAS 32. Za vsako skupino finančnega sredstva in finančne obveznosti, pripoznanih in nepripoznanih, mora podjetje razkriti informacije o pošteni vrednosti. Če to ni izvedljivo, so potrebna druga razkritja. Poštena vrednost finančnega inštrumenta se lahko določi iz tržne vrednosti ali s pomočjo druge pripoznane metodologije, ki mora biti vedno razkrita skupaj s pomembnimi predpostavkami. Če se s finančnim inštrumentom trguje na delujočem ali likvidnem trgu, ponuja navedena tržna cena najboljši dokaz o pošteni vrednosti. Nekateri finančni inštrumenti po svoji naravi zahtevajo specifične veščine in znanja ocenjevalcev vrednosti, ki bodo ocenjevali vrednost in poročali o takih sredstvih v skladu z IVS.

Pri določanju poštene vrednosti vloga ocenjevalcev ni posebej opredeljena. Podjetje (ali revizor) se bo zanje odločalo izključno zaradi svojih specifičnih potreb.

Pri tem je najprej koristno vedeti, s kakšnimi ocenjevalci se lahko podjetja srečajo na trgu ponudbe tovrstnih storitev. Edino pooblaščeni ocenjevalci (ki so vpisani v register pri Slovenskem inštitutu za revizijo in imajo veljavno dovoljenje za opravljanje nalog) so tisti, ki uporabljajo sodobne in zahtevnejše metode ocenjevanja vrednosti in so zavezani k spoštovanju standardov ocenjevanja in podvrženi nadzoru Inštituta.

Preden se v podjetju odločajo za ocenjevalca pri določanju poštenih vrednosti, je izredno pomembno razmejiti njegovo vlogo in pristojnost. Ocenjevalec zagotovi oceno vrednosti (bodisi tržno vrednost ali nadomestek tržne vrednosti) kot strokovno podlago poslovodstvu in/ali računovodjem podjetja, ki nato odloči, ali takšna vrednost ustreza kriterijem poštene vrednosti. Medtem ko je tržno vrednost, ki jo oceni ocenjevalec v skladu s strogimi kriteriji tržne vrednosti, kot jih opredeljujejo IVS, mogoče neposredno uporabiti za pošteno vrednost, pa je v primeru, da ocenjevalec ni mogel opredeliti tržne vrednosti, pač pa le njen nadomestek z uporabo metode DRC, potrebno opraviti s strani poslovodstva tudi preizkus s finančno izvedljivostjo. Pri tem pa morajo v podjetju imeti uresničene zgoraj omenjene pogoje za ugotavljanje vrednosti pri uporabi po IAS 36, tako da dosledno upoštevajo načela poslovnih financ (poslovno načrtovanje in upoštevanja stroška kapitala) ter da imajo organizacijsko opredeljene denar ustvarjajoče enote in skupna sredstva. V mnogih primerih podjetja ne bodo mogla sama zadostiti tem zahtevnih pogojem IAS 36 in bodo potrebovala predvsem pomoč strokovnjakov s področja podjetniških financ, ki so vešči opredeljevanja denarnega toka in stroška kapitala. Izmed pooblaščenih ocenjevalcev so to ocenjevalci vrednosti podjetij. Ocenjevalce vrednosti podjetij velja vključiti tudi takrat, kadar obstajajo znamenja, da utegnejo biti sredstva oslabljena, in je potrebno določiti vrednosti sredstev pri uporabi na osnovi denar ustvarjajočih enot, v podjetju pa ni zadostnih znanj glede določanja stroška kapitala. Šele ob takšnem preizkusu finančne izvedljivosti bo poslovodstvo lahko opredelilo pošteno vrednost za sredstva, za katera je ocenjevalec vrednosti sredstev lahko uporabil le metodo DRC.

3. REVIDIRANJE POŠTENE VREDNOSTI

Že na lanskem strokovnem srečanju revizorjev je bil na kratko predstavljen MSR 545, ki govori o revidiranju meritev in razkritij poštene vrednosti. Ta standard je začel veljati za revidiranje računovodskih izkazov za obdobja, ki se končajo 31. decembra 2003 ali kasneje, njegov pomen pa je toliko večji, če ga opazujemo z vidika IFRS, ki bodo v prihodnosti tudi v Sloveniji igrali zelo pomembno vlogo. V tem sestavku bo MSR 545 predstavljen v povezavi z računovodskim spremljanjem in vrednotenjem računovodskih postavk po mednarodnih standardih.

3.1. Opredelitev revidiranja

Revidiranje meritev in razkritij poštene vrednosti je preverjanje, ali je poslovodstvo izmerilo in razkrilo poštene vrednosti na način, ki ga določa izbran okvir računovodskega poročanja. O tem mora pridobiti revizor zadostne in ustrezne revizijske dokaze ter jih ustrezno dokumentirati. V ta namen mora preveriti:

- kakšna pravila in metode vrednotenja je določilo poslovodstvo za meritev poštene vrednosti[3];

[3] Ta pravila in metode morajo biti opisani v pravilniku podjetja.

- ali so izbrana pravila in metode merjenja in razkrivanja skladni s predpisanim okvirom računovodskega poročanja;
- ali so vse pomembne predpostavke, uporabljene pri vrednotenju, opredeljene in ustrezno podprte.

3.2. Poznavanje meritev poštene vrednosti

Po MSR 545 mora revizor spoznati postopke podjetja za določanje meritev poštene vrednosti. V nekaterih primerih je merjenje poštene vrednosti preprosto in zanesljivo, zato so takšni tudi postopki za določanje poštene vrednosti[4]. V drugih primerih pa so meritve poštene vrednosti bolj zapletene in vključujejo negotovost o prihodnjih dogodkih in njihovih izidih, ki jih poslovodstvo napoveduje s pomočjo predpostavk. S tem pa so v meritve poštene vrednosti vključene tudi ocene poslovodstva. Poznavanje procesa določanja meritev poštene vrednosti pomaga revizorju, da pravilno določi vrsto, čas in obseg revizijskih postopkov. Ti so odvisni od dovzetnosti meritve poštene vrednosti za napačno navedbo in od tega, ali je določanje meritev poštene vrednosti razmeroma preprosto ali zapleteno.

MSR 315 (Poznavanje organizacije in njenega okolja ter ocenjevanje tveganj pomembne napačne navedbe)[5] poudarja, da zahtevajo pomembna tveganja posebno revizijsko obravnavanje. Ta tveganja so pogosto povezana s pomembnimi neobičajnimi posli in zadevami presojanja. Zadeve presojanja vključujejo tudi razvoj računovodskih ocen, za katere je pomembna negotovost merjenja. MSR 315 posebej navaja, da je tveganje pomembnih napačnih navedb večje pri zadevah presojanja, ki zahtevajo razvoj računovodskih ocen. Kot primer navaja tudi, da je ocena poštene vrednosti, ki temelji na predpostavkah o izidih prihodnjih dogodkov, subjektivna ocena, ki povečuje tveganje pomembne napačne navedbe.

Tveganja, ki so povezana z zadevami presojanja, so pogosto manj verjetno predmet običajnih kontrol. Da bi revizor ugotovil, ali so v podjetju dejansko vzpostavljene kontrole takšnih tveganj, mora preveriti, ali se in kako se poslovodstvo odziva na tveganja in ali so bili zaradi obvladovanja tveganj izvedeni kontrolni postopki, kot je pregled predpostavk s strani najvišjega poslovodstva ali veščakov in pregled ali odobritev formalnih postopkov ocenjevanja s strani pristojnih za upravljanje.

Pri spoznavanju postopka za določanje meritev poštene vrednosti revizor ocenjuje na primer:

- kontrolne postopke v procesu določanja meritve poštene vrednosti, kot sta na primer nadzor nad podatki in razmejitev pristojnosti med tistimi, ki so zagotovili podatke o opravljenih transakcijah, in tistimi, ki so odgovorni za izvedbo ocenjevanja;
- usposobljenost oseb, ki določajo način meritve poštene vrednosti;
- vlogo informacijske tehnologije v postopku;
- vrste računovodskih postavk in poslov, ki naj bi bili ocenjeni po pošteni vrednosti;
- obseg, do katerega se podjetje pri meritvah poštene vrednosti ali zagotavljanju podatkov za njeno oceno zanaša na storitve zunanje storitvene organizacije;
- obseg, do katerega uporablja podjetje pri meritvah poštene vrednosti storitve veščaka;
- pomembne predpostavke poslovodstva, uporabljene pri oceni poštene vrednosti;

[4] Poslovodstvo se lahko pri določanju poštene vrednosti tržljivih vrednostnic sklicuje na objavljene cene.
[5] Ta standard začne veljati za revizije računovodskih izkazov za obdobja, ki se začnejo 15. decembra 2004 ali kasneje in bo nadomestil MSR 310 (Poznavanje poslovanja) ter del MSR 400 (Ocenjevanje tveganja in notranje kontroliranje) in MSR 401 (Revidiranje v okolju z računalniško informacijsko ureditvijo).

- dokumentacijo, ki podpira uporabljene predpostavke;
- metode, uporabljene za izbiro predpostavk in za nadzor nad njihovimi spremembami;
- neoporečnost kontrol sprememb in varnostnih postopkov v modelih vrednotenja in ustreznost informacijskega sistema;
- kontrole doslednosti, pravočasnosti in zanesljivosti podatkov, uporabljenih v modelih vrednotenja.

3.3. Ocenjevanje ustreznosti meritev poštene vrednosti

Ko je revizor spoznal postopke za določanje meritev poštene vrednosti, mora presoditi, ali so meritve poštene vrednosti v računovodskih izkazih v skladu z okvirom računovodskega poročanja. Ovrednotenje ustreznosti meritev poštene vrednosti v podjetju glede na okvir računovodskega poročanja in ovrednotenje revizijskih dokazov sta v precejšnji meri odvisna od revizorjevega poznavanja narave poslovanja.

IAS 39[6] na primer določa, da je pošteno vrednost finančnega instrumenta, ki se ne kupuje in prodaja na delujočem trgu, mogoče ugotoviti z ustrezno metodo vrednotenja. Metoda vrednotenja ni natančno določena, določeno pa je, da morajo biti pri določanju poštene vrednosti finančnega instrumenta prisotni tile dejavniki[7]:

- časovna vrednost denarja;
- kreditno tveganje;
- devizni tečaji;
- cene proizvodov;
- spremenljivost cen;
- tveganje prevelikega plačila sredstev in premajhnega plačila obveznosti;
- stroški storitve.

Kadar izbere poslovodstvo eno izmed možnih metod, ki so na voljo v okviru računovodskega poročanja, mora revizor spoznati **načela poslovodstva pri izbiri** in **razloge za izbiro** določene metode vrednotenja. Na tej podlagi presodi:

- ali je poslovodstvo dovolj ovrednotilo in ustrezno uporabilo morebitna sodila za podporo izbrani metodi, določena v okviru računovodskega poročanja;
- ali metoda vrednotenja ustreza okoliščinam glede na naravo sredstva ali dolga, ki se vrednoti, in glede na okvir računovodskega poročanja;
- ali metoda vrednotenja ustreza poslovanju, področju dejavnosti in okolju, v katerem podjetje deluje.

Če je posledica različnih metod vrednotenja vrsta pomembno različnih izmer poštene vrednosti, revizor presodi, kako je podjetje raziskalo razloge za takšne razlike pri določanju meritev poštene vrednosti.

Revizor mora presoditi, ali se metoda merjenja poštene vrednosti v podjetju dosledno uporablja.

---

[6] Oprla sem se na standard, ki največ govori o pošteni vrednosti.
[7] Eden ali več. (Podrobneje glej v IFRSs, 2004, str. 1708–1709.

3.4. Uporaba veščakovih storitev pri določanju poštene vrednosti

Revizor ima lahko potrebne izkušnje in znanje za izvajanje revizijskih postopkov, povezanih s poštenimi vrednostmi, lahko pa se odloči za uporabo veščakovih storitev. Če revizor načrtuje uporabo veščakovih storitev, mora pridobiti zadostne in ustrezne revizijske dokaze, da njegove storitve ustrezajo namenom revizije in so skladne z MSR 620 (Uporaba veščakovih storitev).

Pri načrtovanju uporabe veščakovih storitev mora revizor proučiti, ali sta veščakovo poznavanja opredelitve poštene vrednosti in metoda, ki jo namerava veščak uporabiti pri določanju poštene vrednosti, skladna s poznavanjem in metodo poslovodstva ter z zahtevami okvira računovodskega poročanja.

Ko veščak svoje delo opravi, revizor oceni ustreznost veščakovih storitev kot revizijskega dokaza. Medtem ko je za upravičenost predpostavk in ustreznost uporabljenih metod odgovoren veščak, mora revizor pomembne predpostavke in uporabljene metode razumeti, tako da lahko presoja, ali so ustrezne, popolne in primerne glede na njegovo poznavanje poslovanja podjetja in izide drugih revizijskih postopkov.

3.5. Preizkušanje pomembnih predpostavk poslovodstva, modela vrednotenja in temeljnih podatkov

Pri preizkušanju merjenja poštene vrednosti v podjetju mora revizor presoditi, ali

1. so predpostavke, ki jih je uporabilo poslovodstvo, utemeljene,
2. je bila meritev poštene vrednosti opravljena z uporabo ustreznega modela, če to pride v poštev,
3. je poslovodstvo uporabilo ustrezne informacije, za katere revizor upravičeno domneva, da so bile tedaj na voljo.

Predpostavke

Revizor mora presoditi, ali so pomembne predpostavke, ki jih je uporabilo poslovodstvo pri merjenju poštenih vrednosti, posamično in kot celota, utemeljena podlaga za meritve poštene vrednosti v računovodskih izkazih podjetja. Med predpostavke poslovodstva sodijo tudi predpostavke, na katere se poslovodstvo zanaša in izhajajo bodisi iz veščakovih storitev bodisi iz napotkov pristojnih za upravljanje. Revizor mora biti pozoren zlasti na **pomembne predpostavke**, ki so podlaga metode vrednotenja. Presoditi mora, ali so te predpostavke upravičena podlaga za meritev poštene vrednosti. To pa pomeni, da morajo biti ustrezne, zanesljive, nepristranske, razumljive in popolne.

Pomembne predpostavke so odvisne od sredstva ali dolga, ki se vrednoti, in od uporabljene metode vrednotenja. Na primer, če se kot metoda vrednotenja uporablja diskontirani denarni tok, obstajajo predpostavke o velikosti denarnih tokov, o obdobju, za katero so denarni tokovi načrtovani, in o diskontni meri.

Predpostavke so praviloma podprte z različnimi vrstami dokazov iz notranjih in zunanjih virov, ki nepristransko podpirajo uporabljene predpostavke. Revizor mora presoditi

- vir in zanesljivost dokazov, ki podpirajo predpostavke,
- upoštevanje predpostavk v luči informacij iz preteklosti ter
- upoštevanje predpostavk glede na načrte podjetja.

Revizijski postopki, s katerimi revizor preverja predpostavke poslovodstva, so del revizije računovodskih izkazov podjetja. Namen revizijskih postopkov zato ni pridobiti zadostne in ustrezne revizijske dokaze za mnenje o predpostavkah. Revizor izvaja postopke, da bi pri reviziji računovodskih izkazov kot celoti preveril, ali so predpostavke primerna podlaga za merjenje poštenih vrednosti. Zaradi sodila pomembnosti pri opravljanju revizije osredotoči revizor svojo pozornost na pomembne predpostavke, ki bistveno vplivajo na velikost poštene vrednosti. Takšne predpostavke so v skladu z MSR 545 na primer:

- predpostavke, ki so po znesku ali naravi občutljive za spremembe ali negotovost (predpostavke o dolgoročnih obrestnih merah);
- predpostavke, ki so podvržene napačni uporabi ali predsodkom (predpostavke o pričakovanih merah donosa).

Revizor je dolžan proučiti (na primer s pomočjo analize občutljivosti, če tega ni storilo že poslovodstvo), kako občutljiva je poštena vrednost na spremembo pomembnih predpostavk, tudi tržnih okoliščin. Prav tako mora proučiti, ali negotovost, povezana z meritvijo poštene vrednosti, oziroma odsotnost nepristranskih podatkov onemogoča utemeljene ocenitve v skladu z okvirom računovodskega poročanja.[8]

Presoja, ali so predpostavke utemeljena podlaga za meritev poštene vrednosti, je potrebna tako za vsako posamezno predpostavko kot tudi za predpostavke kot celoto. Predpostavke so pogosto soodvisne, zato morajo biti skladne. Posamezna predpostavka, ki je sama zase utemeljena, je lahko v kombinaciji z drugimi predpostavkami neupravičena. Zato mora revizor proučiti, ali je poslovodstvo opredelilo pomembne predpostavke in dejavnike, ki vplivajo na merjenje poštene vrednosti.

Da bi bile uporabljene predpostavke utemeljene, morajo biti posamično in skupaj tudi stvarne in skladne:

- s splošnim gospodarskim okoljem in gospodarskimi okoliščinami podjetja,
- z načrti podjetja,
- z morebitnimi predpostavkami iz prejšnjih obdobij,
- s preteklimi izkušnjami oziroma preteklimi dejanskimi okoliščinami, če so še vedno uporabne,
- z drugimi zadevami, povezanimi z računovodskimi izkazi, na primer s predpostavkami, ki jih je uporabilo poslovodstvo pri pripravi drugih računovodskih ocen,
- s tveganjem, povezanim z denarnimi tokovi podjetja, vključno z možno spremenljivostjo denarnih tokov in s tem povezanim vplivom na diskontno mero.

Če se poslovodstvo pri opredelitvi predpostavk opira na računovodske informacije iz preteklosti, revizor prouči obseg, do katerega je takšno opiranje upravičeno. Pri tem se mora zavedati, da informacije iz preteklosti ne predpostavljajo prihodnjih okoliščin ali dogodkov.

Model vrednotenja

Revizor praviloma model vrednotenja pregleda in presodi, ali je ustrezen in skladen z okvirom računovodskega poročanja. Od revizorja se ne pričakuje, da bo s svojo presojo nadomestil presojo poslovodstva. Ne glede na to pa lahko pošteno vrednost oceni neodvisno (na primer z uporabo svojega modela), da bi ugotovil realnost meritve poštene vrednosti v podjetju.

---

[8] MSR 545 v točki 9 napotuje revizorja, da v primeru, ko ni možna utemeljena ocenitev, bodisi zaradi negotovosti, ki je povezana s postavko, bodisi ker ni nepristranskih podatkov, prouči, ali mora v skladu z MSR 700 (Revizorjevo poročilo o računovodskih izkazih) svoje poročilo prilagoditi.

Podatki

Revizor mora preizkusiti podatke, uporabljene pri določanju poštene vrednosti, in oceniti, ali je bila poštena vrednost na podlagi uporabljenih podatkov in predpostavk določena pravilno. S tem namenom presoja, ali so podatki, na katerih je zasnovana meritev poštene vrednosti, **vključno s podatki, ki jih je uporabil veščak**, točni, popolni in ustrezni ter ali so meritve poštene vrednosti z uporabo takšnih podatkov in predpostavk poslovodstva pravilno določene. Revizorjeve preveritve lahko vključujejo tudi postopke preverjanja virov podatkov, njihovo ponovno preračunavanje, preverjanje njihove celovitosti in preverjanje, ali služijo namenu, ki naj bi ga v skladu z okvirom računovodskega poročanja želelo doseči poslovodstvo.

3.6. Razkritja o poštenih vrednostih

Ravni napotkov, ki jih dajejo IFRS v zvezi z razkrivanjem poštene vrednosti posameznih postavk sredstev in dolgov, so različne. Na primer, IAS 32 zahteva v povezavi s finančnimi instrumenti obsežnejša razkritja, kot jih v povezavi z nepremičninami, napravami in opremo zahtevata IAS 16 in 36. Revizorjeva naloga ni, da sam presoja o obsegu potrebnih razkritij, temveč za vsako postavko računovodskih izkazov preverja, če so razkritja pripravljena v skladu z zakonodajo in okvirom računovodskega poročanja. Vendar pa mora upoštevati, da ga zahteve po manjšem obsegu razkritij ne razrešujejo opisanih preveritev, ki jih mora opraviti v povezavi z meritvami poštenih vrednosti.

Poleg informacij o pošteni vrednosti, ki jih zahteva okvir računovodskega poročanja, razkrivajo nekatera podjetja prostovoljno dodatne informacije o pošteni vrednosti v pojasnilih k računovodskim izkazom.

Pri revidiranju vseh (**tudi prostovoljnih**) meritev poštene vrednosti, vključenih v pojasnila k računovodskim izkazom, izvaja revizor enake vrste revizijskih postopkov, kot so bili uporabljeni pri revidiranju meritev poštene vrednosti, pripoznane v računovodskih izkazih. Pridobiti mora zadostne in ustrezne revizijske dokaze, da so načela vrednotenja skladna z okvirom računovodskega poročanja v podjetju, da so bila dosledno uporabljena ter da so bile uporabljena metoda ocenitve in pomembne predpostavke pravilno razkrite v skladu z okvirom računovodskega poročanja v podjetju. Revizor prouči tudi, ali so prostovoljne informacije v pojasnilih k računovodskim izkazom ustrezne in ali niso zavajajoče.

Če vsebuje kaka postavka računovodskih izkazov visoko stopnjo negotovosti, ki je povezana z njeno izmerjeno pošteno vrednostjo, je revizor dolžan preveriti, ali pojasnila dovolj dobro razkrivajo to negotovost. Na primer, če poslovodstvo presodi, da predstavitev poštene vrednosti v natančno določenem znesku ni ustrezna zaradi visoke stopnje negotovosti, mora revizor presoditi, ali so razkriti niz možnih vrednosti z njihovimi verjetnostmi in predpostavke, na katerih je ta niz oblikovan, skladni z okvirom računovodskega poročanja. Podobno je revizor dolžan presojati o ustreznosti pojasnil tudi v primeru, da je razkritje informacije o pošteni vrednosti opuščeno, ker poštene vrednosti ni mogoče določiti dovolj zanesljivo.[9]

3.7. Presojanje revizijskih dokazov

Po opravljenih revizijskih postopkih, povezanih z revidiranjem meritev in razkritij poštene vrednosti, mora revizor presoditi o zadostnosti in ustreznosti dobljenih revizijskih dokazov in njihovi skladnosti z drugimi dokazi, dobljenimi pri revidiranju računovodskih izkazov. Na

[9] Glej na primer točko 90 IAS 32.

primer, revizor preveri, ali obstaja povezava med obrestnimi merami, uporabljenimi za diskontiranje pričakovanih denarnih tokov pri določanju poštene vrednosti naložbenih nepremičnin, in obrestnimi merami na posojila, ki jih podjetje najema za financiranje naložbenih nepremičnin.

Kot enega pomembnih revizijskih dokazov bi moral revizor od poslovodstva pridobiti pisno predstavitev o utemeljenosti pomembnih predpostavk, tudi o tem, ali ustrezno odsevajo namero in sposobnost poslovodstva izpeljati postopke, potrebne za meritev in razkritje poštenih vrednosti v skladu z okvirom računovodskega poročanja.

Med poslovodskimi predstavitvami so v povezavi z meritvami in razkritji poštenih vrednosti na primer predstavitve o

- ustreznosti metod merjenja, tudi s tem povezanih predpostavk, uporabljenih pri določanju poštenih vrednosti v ustreznem okviru računovodskega poročanja, ter doslednosti pri uporabi metod;
- podlagah, po katerih je poslovodstvo opustilo prikaz poštene vrednosti v skladu z okvirom računovodskega poročanja;
- popolnosti in ustreznosti razkritij, ki so povezana s poštenimi vrednostmi skladno z okvirom računovodskega poročanja;
- morebitnih kasnejših dogodkih, ki zahtevajo prilagoditve meritev in razkritij poštene vrednosti v računovodskih izkazih.

4. LITERATURA

1. Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements. 2004 Edition. New York : International Federation of Accountants, 2004, 987 str.
2. International Financial Reporting Standards (IFRSs) including International Accounting Standards (IASs) and Interpretations as at 31 March 2004. London : International Accounting Standards Committee Foundation, 2004, 2250 str.
3. International Valuation Standards 2003. Sixth Edition. London : International Valuation Standards Committee, 2003, 496 str.
4. MSR 545: Revidiranje meritev in razkritij poštene vrednosti. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2003, 24 str.